

“Aici, mi-am schimbat viața și, adâncindu-mă în sufletul meu, m-am revăzut pe mine, stând de multe ori de vorbă ore întregi cu mine însumi. Adesea îmi fac bilanțul vieții mele și mă întreb **ce bine am făcut eu pe pământ**. Și, totdeauna, regret că n-am putut lucra mai mult, spre a aduce mai multă fericire altora. Căci **atât rămâne după fiecare pe lumea asta: binele ce l-ai făcut altora**. Încolo, totul e praf și cenușă pe care le spulberă vântul.

Constatarea aceasta nu rezultă din gândurile negre ce poate m-ar preocupa. Nu. **Mă gândesc foarte puțin la moarte și nu mă tem deloc de ea**. Sunt pregătit s-o înfrunt. Nu mă sperie nici mulțimea păcatelor ce le-am comis, căci **așa de sfântă și de dreaptă înaintea lui Dumnezeu este cauza pentru care atâta tineret s'a îmbrăcat cu cămașa morții**, încât pe toți ne așteaptă viața de veci.

De asta sunt sigur. **Războiul nostru este sfânt**.

Cum v-am spus, regret numai că nu mi-am legat numele de o faptă nepieritoare, care să aducă folos altora. Dar sper că, în lupta ce mă așteaptă în curând, îmi va ajuta Dumnezeu să îndeplinesc o faptă care să mă treacă la nemurire. (Dumnezeu știe însă dacă nu păcătuiesc și acum cu orgoliul meu).

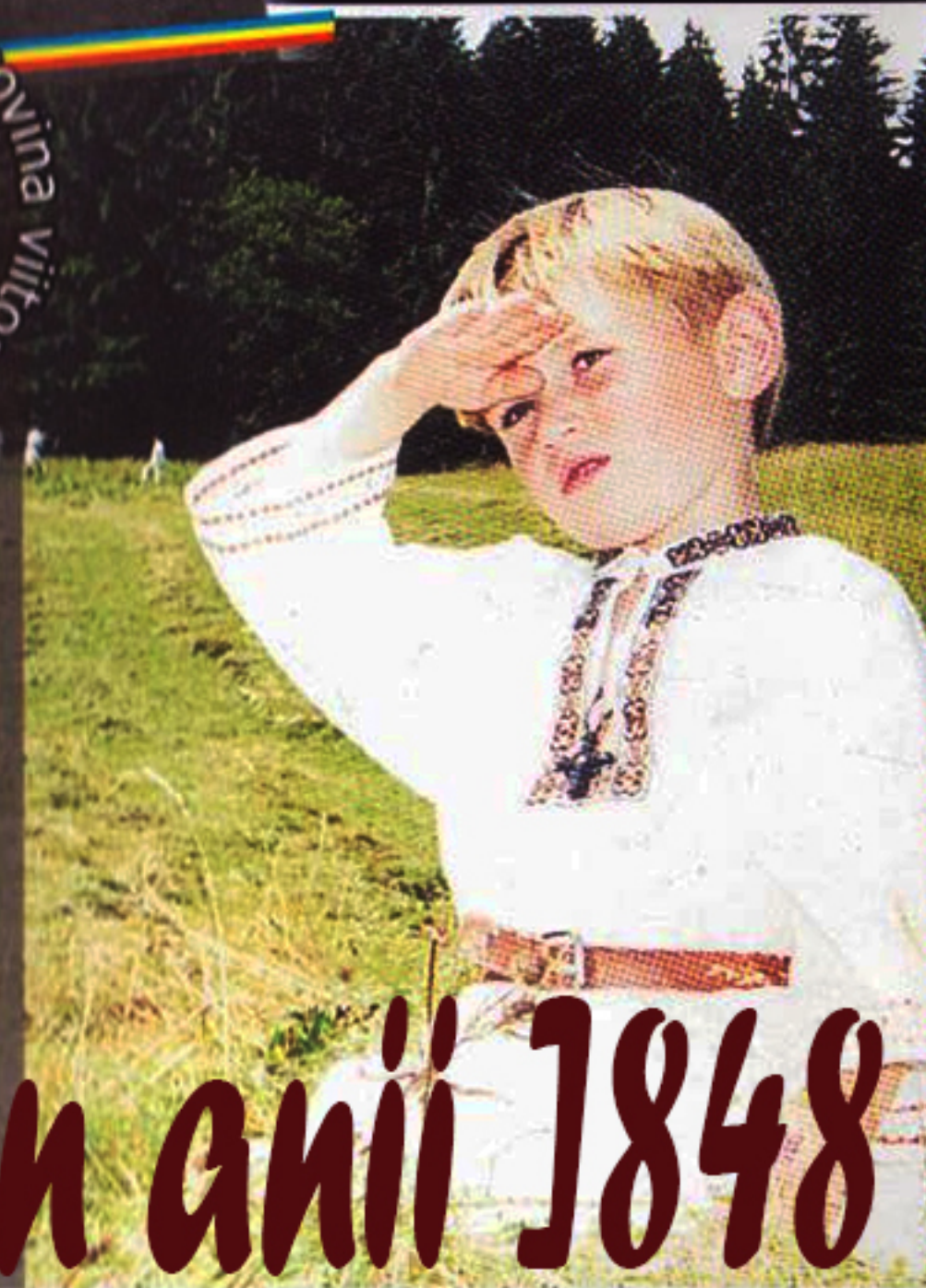
Mă mir numai că sunt atâția oameni, rămași la vetre, care nu înțeleg **câtă frumusețe sublimă cuprinde jertfirea de sine**, jertfirea făcută de bună voie. Sunt momente când simți parcă însăși suflarea Dumnezeirii cum îți atinge fruntea ca o adiere binefăcătoare. Și, atunci, uiți tot ce ai iubit în viață, tot ce-i călător ca nisipul pustiului și nu regreti deloc lumea ce ai lăsat-o în urmă.”

ISBN 973-8122-24-4

ION GRĂMADĂ

Grupul editorial
ION GRĂMADĂ
2002

De prin anii 1848 și 1849

**CARTEA
SÂNGELUI**

ÎN OMAGIU AL LUPĂTORILOR
PENTRU ÎNREGIRĂ ÎN ANULULUI
ȘI SCRIERILOR JERTFA O
CĂRĂȘTI ȘI O SLĂVIM

Ion Grămadă - Lascar Lutza
Teodor Turnurean - Dumtru Mihalas
Vasile Popescu - Iustin Breaban

Ion GRĂMADĂ

Cartea sângelui

Consiliul Județean Suceava

Primăria Suceava

Centrul Județean de Valorificare și Conservare a

Tradiției și Creației Populare

Grupul editorial

Crai Nou ☐ Mușatinii ☐ Bucovina viitoare

ISBN 973-8122-24-4

De prin anii 1848 și 1849

Nu-i mult de atunci: vor fi vreo șaptezeci și opt de ani. Și acum mai afli bătrâni de aceia care au văzut cu ochii lor acele vremuri de grea cumpănă, prin care a trecut mult încercata noastră țară. Dar tinerii, oameni noi pe acest pământ vechi, nici nu visează la suferințele strămoșilor noștri, căci prea ușoară li se pare viața și prea sunt multe ale ei momeli.

Era pe vremea când nu se încuibaseră atâtea mode, nici sărăcie strașnică; când țăranul, deși iobag, nu lua calea grea a pribegiei spre America. Pe atunci, deputații bucovineni din sfatul împărătesc din Viena erau, cei mai mulți, țărani, ca de pildă: **Vasile Morgoș** din Coțmani, **Miron Ciupercovici** din ținutul Humorului, **Vasile Cârste** din Boian, **George Timeș** de pe lângă Cernăuți și **Mihai Bodnar** din ținutul Rădăuților. Nu erau tobă de carte, căci învățaseră buchiile de la dascăli ambulanti, care pribegeau pe la razeși, pe la popi și pe la boieri, din casă în casă, dar, totuși, au lucrat pentru despărțirea Bucovinei din împreunarea necurată cu Galiția, au cerut slobozenia tiparului și au desrădicat boierescul, iar în sfatul împărătesc de la Kremsier au vorbit cu atâta dragoste și căldură despre durerile țăranimii împilate, încât toate gazetele nemțești și "*Bucovina*" fraților Hurmuzachi scriau că "*deputații țărani din Bucovina își cunosc chemarea*".

Nici poștă îndemânoasă ca acum nu se pomenea, dar nici drumuri de fier care să aducă străini în țara noastră; dacă aveai de trimis vești grabnice la prieteni din țară sau la cei din Moldova și din Ardeal, le

trimiteai prin curieri sau ștafete. Acestea erau niște căruțe cu două roți înalte, trase de cai iuți și pietroși, care țineau lungă vreme la drum. În căruță, deasupra lăzii cu răvașe, ședea curierul, pe pieptul căruia atârna, pieziș, o goarnă cu canafi și cu găitane negre-galbene, care sunt culorile împărăției. Alături de curier, ghemuit într-un colț, îi ținea tovarășie un soldat înarmat până-n dinți, care era pus spre paza scrisorilor și a banilor, căci era mare primejdie să treci, pe acele vremi, prin codri și zăvoaie pustii.

Caii porneau la goană pe drumul de țară plin de hârtopi, iar curierul sufla în goarnă ca să se ferească oamenii și, cu toate acestea, se-ntâmpla să fie zdrobiți călătorii ce nu se dădeau repede în lături.

Cale de o poștă, adică atât cât putea alerga o ștafetă până să obosească caii, se afla o stație. La stația poștei, erau han pentru călători, grajduri pentru cai proaspeți și locuința poștașului. Aici, deshămau curierii caii cei vlăguiți și luau alți olăcari, împărțeau și luau scrisori, și îmbucau ceva pentru drumul cel lung.

În Suceava, era poștăriță Popovicioaia, o văduvă bogată și frumoasă, care avea poștă lângă biserica unită, două hanuri alăturate și grajduri pentru vreo treizeci de cai, frumoși și grași cum e linul.

Birjari cu trăsuri arcuite nu se aflau în Suceava, tot așa în toată țara Cordonului (Bucovinei). De plecai undeva, la drum, pe vreme lungă, năimeai un Jidov prăpădit - căci ei singuri erau căruțași - cu o haraba hârbuită, trasă de doi cai slabi, o haraba prin care trecea vântul, și acoperită cu o covergă veche, afumată. În coșul harabalei puneai fân sau paie ca să nu te scuture așa de tare "rădvanul", te rugai lui Dumnezeu să vii înapoi cu ciolanele întregi și haide, băiete!, căci bun e Domnul și meșter e dracul!

Dar, să fi avut graba cea mai mare, trebuia să te supui toanelor căraușului tău, că, îndată ce însera și-l prindea sabășul pe cale, să-l fi tăiat pe jupân și nu se mișca din loc. Dumnealui se oprea într-un sat sau la vreun han jidovesc din câmp, își făcea rugăciunea de seară și, apoi, se culca; iar ție nu-ți rămânea alta decât să înjuri toți patriarhii și bătrânii poporului lui Israel, începând cu Avram și sfârșind cu rabinul de la Sadagura.

Orașul Suceava nu era așa ticsit de Jidovi ca acuma, căci, până la

anul 1848, n-aveau drepturi ca ceilalți supuși ai împărăției. Ei locuiau separați de ceilalți târgoveți, în cartierul lor, numit "Ghetto", unde mișunau ca viermii. La sărbători, bărbații îmbrăcau caftane lungi, iarmurcă de mătase și pălărie de catifea, iar în picioare - pantaloni strâmți, până la genunchi, și colțuni albi. Fetele purtau cordele cusute cu fir de aur și de argint, cațaveică cu blană, iar pe cap, de la tâmple-n sus, aveau niște coarne de argint, groase de un deget și lungi de o șchioapă; grosimea și lungimea lor atârna de la avuția celei ce le purta. Astfel îmbrăcați, ieșeau, în sabăș sau în alte zile de sărbători, să se plimbe pe stradă. Semnele până unde aveau dreptul să se plimbe erau niște sârme de-a curmezișul străzii, ca la stâlpii de telegraf. Și acum se mai văd în Suceava semnele acelea, și anume pe ulițele ce duc spre satul Bosanci, spre mahalaua Arenilor, spre mănăstirea armenească Zamca și spre gara Ițcani.

În partea târgului dinspre asfințit și miezul nopții, era cartierul Armenilor pașnici, care aveau casa cu cerdac dinainte și fete oacheșe și frumoase; ei erau negustori chiaburi și isteți, mai ales băcani, cu prăvălii în vatra târgului. Unii țineau și hanuri, precum și cofetării întocmite după gustul vremilor acelea, unde vindeau înghețată, șerbeturi și plăcinte turcești, rahat, alviță, dulceață și alte bunătăți. Ei singuri mai păstrasera vechiul port al ișlicelor mari cât o baniță, de aveau de ce face haz târgoveții români; se îmbrăcau cu giubea și anterior și se încălțau cu târlci, iar Armencele mai țineau în modă neîndemânosul crinolin, ce-nfoia rochia ca o turlă de biserică. Păcat că această nație de oameni cu care se-nvoiau Românii atât de bine s-a stins, încetul pe-ncetul, așa că, acum, se află numai vreo cincisprezece familii în vechiul lor cartier; mulți au sărăcit și au pribegit din pricina vestitelor incendii ce-au pustiit "târgul" armenesc din Suceava, în mai multe rânduri.

Românii erau meșteșugari, împărțiți în bresle, bogați și ei, cu locuința în vatra târgului, nu ca acum, în mahalale și prin suburbii. Portul lor era asemănător cu al Armenilor, afară de ișlice. În mahalaua Cutului de lângă Areni, erau și lucrători de pământ, iobagi, ca și țărani. Deoparte, cam pe lângă biserica vechii mitropolii, unde se păstrează moaștele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava, erau împrăștiate și

vreo douăzeci de fumuri țigănești, în care trăiau fierarii și lăutarii târgului.

Nemți erau puțini și mai toți funcționari.

Paza orașului era încredințată deseticilor (polițiștilor), înarmați cu săbii și cu sulii, iar la țară țineau ordine în public vatamanii (jandarmii călări). Pentru ținutul Sucevii, se alegeau numai doi vatamani; pe la anul 1848, erau rânduiți fioroșii Budean și Tot, care era Neamț; aceștia cutreierau călări, zi și noapte, prin toată împrejurimea Sucevii, ca să pedepsească cu bătaie pe clăcașii ce nu ieșeau la robotă (boieresc) și să bage hoții în fiare. Purtau la oblânc două pistoale grele, ferecate în alămuri galbene, la șold aveau sabie și-n spate - pușcă lungă, cu cremene. Împreună cu mandatarii, care erau notarii de la sate, băteau țărani, la scară, cu harapnice de piele, încât le sfâșiau bucăți de carne de pe trup și veneau câinii să lingă sângele de sub scară.

În Suceava, oamenii trăiau în pace și se-nvoiau bine unii cu alții, dar, în anul 1847, nu se făcuse pâine în țara întreagă și, de aceea, era mare groază de foamete. În anul următor, dădu o secetă cumplită, de secară toate izvoarele și fântânile, până și cea de la Areni, dimpreună cu șipotul orașului, a cărui apă vine de sub pământ, tocmai de pe dealul Tătărașilor. Mai rămăsese numai fântâna din ograda mănăstirii Zamca cu apă destulă și rece, cum nu află pe toate meleagurile acelea.

Pe cer, se iviră semne: stele cu coadă și pânze de foc, ce fluturau noaptea dinspre asfințit. Zodierii și vracii, care, întotdeauna, au înfricoșat lumea cu porogăniile lor, ziceau că au să vină peste țară multe plăgi: lăcuste, foamete, boli și, la urmă, chiar război. De astă dată, li s-a împlinit prorocirea.

Deodată cu vânturile cele calde, ce băteau din jos, veniră roiuri mari de lăcuste. În ziua când s-au ivit, era o arșiță grozavă, de nu puteai merge desculț pe drum, căci te frigea colbul. Iată, însă, că, fără de veste, se întunecă soarele de-a binelea, iar oamenii auzeau prin văzduh pârâiri ca de trestie uscată, când o calci cu piciorul; pe sus treceau nouri grei de lăcuste înspre văile Siretului, ale Prutului și ale Nistrului, unde au ros alătura cu pământul cele din urmă rămășițe de holde. Pe țărinile Sucevii nu s-au lăsat, căci zburau prea sus, numai cele obosite de îndelungata cale peste țări și ape căzură la pământ. Oamenii le luau

în mână, privindu-le cu mirare, căci pe aripile lor aveau niște semne ciudate. Toți ziceau că-s slove; unii mai fricoși și bisericoși credeau că sunt slove trimise din cer, ca să se pocăiască oamenii; alții, iarăși, care auzeau și toaca din cer, socoteau că-i vreo scrisoare de la vreun fel de oameni, căci, ziceau ei, pe podul pământului sunt multe feluri de nații și de limbi, și anume, în toată lumea, sunt șaptezeci și șapte și jumătate de nații; șaptezeci și șapte sunt nații întregi ca și noi, iar jumătate de nație sunt Țigani. De aceea, oamenii căutau cărturari bătrâni să le dezlege slovele acelea.

Și cine era mai iscusit cărturar în Suceava decât Serafim Cărășel, diacul de la biserica Sfântul Neculai, care "știa limbă" și ținea gazetă? Umblase lumea în lungiș și în curmeziș, când fusese douăzeci de ani cătană la împăratul; a fost cu împăratul Napoleon Bunaparte în țara Moscalului și în a Parisului, apoi se bătă în oastea împăratului nemțesc de la Beci cu Franțujii, ba fusese chiar și în Paris. Dar Serafim era un pezevenchi și jumătate, care știa să scape din încurcătură spunând că nu-i bine de cercetat voința lui Dumnezeu și că el se teme să nu-l trăsnească din senin dacă va dezlega slovele cele ciudate.

Din pricina secetei - căci nu plouase de lungă vreme - și a lăcustelor, izbucni o foamete cumplită. Mai ales în nordul Bucovinei oamenii mâncau, acum, de luni întregi, mămăligă cu jir măcinat și amestecată cu rugumătură de fierăstrău. De băut, beau apă fiartă cu ciocani de păpușoi. Zile întregi, rătăceau pe câmpii, după măcriș, și prin păduri, după jir. Mai târziu, când bântuia războiul între Unguri și între împăratul, se urcase prețul bucatelor grozav de mult și era și lipsă de bani, căci "toți banii de aur și argint erau trimiși în țara Talianului și la Ungur", cum ziceau bătrânii. Nici bani mărunți nu erau în țară. Pe atunci, umblau niște bancnote de hârtie, în preț de un franc, care se chemau "leu șain". Spre a se ajuta la nevoie, oamenii rupeau o astfel de hârtie în patru părți și un sfert se chema grivnă; cele ungurești erau roșii, iar cele împărătești - negre.

Pe lângă toate aceste nenorociri, mai veni și holera să nimicească ce a mai rămas pe urma foametei. Cumplita boală izbucni, mai întâi, în Galiția, de unde se răspândi cu iuțeala fulgerului și în Bucovina. Vânturile cele calde duceau germenii bolii prin toate colțurile țării.

Dar, mai aprig, bântuia la Suceava, unde murea tot al doilea om, până și copiii. Cioclii umblau prin oraș cu căruțele lor negre, de la casă la casă, și întrebau ori de nu sunt bolnavi sau morți în familie, ca să fie îndepărtați din mijlocul celor sănătoși.

Spre a nu se molipsi, oamenii se afumau cu bălegar de vită și cu ierburi uscate, iar dinaintea ușii se afla un hârdău cu apă, peste care trebuia să treacă fiecare, când intra în casă.

Se iscă, atunci, zvonul că holera e o femeie cu părul despletit, frumoasă, dar palidă la față, și umbla pe hotare, arătându-se străjerilor, noaptea. Dacă o primești și-i dai de mâncare, apoi nu se atinge de căsenii tăi; iar dacă o alungi, trebuie numaidecât să-ți moară cineva. Iată, însă, că atunci se rătăci prin târgul Sucevii - Dumnezeu știe de unde - un bătrân, voinic și roșcovan la față, ce colinda din casă în casă și învăța lumea să fiarbă spini albaștri de holeră și să bea fiertura ca să scape de boală. Oamenii îl țineau de sfânt și nimeni nu ieșea din cuvântul lui.

Cu apropierea toamnei, se schimbă și boala și nu mai era așa de primejdioasă: rar unde se auzea că a picat cineva. Iarna, apoi, puse capăt acestei plăgi care secerase așa de crud în rândurile oamenilor.

De la o vreme, se zvoni prin Bucovina că în țara franțuzească și pe la Viena e prăpădenie, că se surpă temeliile drepturilor boierești, că "dobitocul" de țaran cere și el să fie om, că se pustiesc și se ard moșiile domnilor și curge sânge...

Sucevenii se strâneau cârduri pe drumuri, vorbeau, șopteau și clătinau din cap. Tot la zece zile, venea ștafeta cu gazetele de la Beci și de la Cernăuți, cu foi volante și cu lexicoane întregi, în care le tălmăcea pe înțelesul tuturor ce-s acelea "constituție, parlament, deputați" și alte bazaconii despre care nu mai auzise neam din neamul lor.

Și în Bucovina erau nemulțumiți țararii, căci multe din jalbele trimise la împărăție, prin deputații țarani, n-au fost ascultate. Se mai povestea, iarăși, că, în munții huțanești, se ridicase "craiul" Cobiliță cu Huțanii săi, pustiind și arzând moșiile domnilor, că ar fi ținut la Vijnița o adunare numeroasă de Huțani, că scotea vorniciei (primarii) din vornicie și punea alții în loc, lua bir câte o dimirlie de porumb și douăzeci de crețari de om și precum că s-ar fi aflând cu o gardă de

Huțani tineri, înarmați cu ciomege și cu suliți. Ba, ce-i mai mult, că ajuta pe Unguri, pe sub mână, împotriva împăratului, care trimisese oaste să răscolească munții huțanești și să-i spânzure pe buntujnicii de Huțani. Chiar Cobiliță singur a murit în ștreang, mai târziu. Și colonia ungurească Hadicfalva, de lângă Suceava, se răsculase, așa că groaza de năvălirile țăranilor în orașe creștea pe zi ce merge. Mai ales Jidovii se boceau de frică pe străzi, își strâneau catrafusele să plece, dar tot pe loc rămâneau.

Pretutendeni era clocot și fierbere mare, și toți așteptau să se surpe temeliile lumii celei vechi și să răsară alta nouă.

În Moldova, la Iași, se ridicară boierii cei tineri contra stăpânirii, dar fără ispravă, căci mulți au fost prinși, iar alții trimiși în surghiun.

În Bucovina, se dăduse poruncă, pe la toate cerdacurile din țară, ca să lase granița deschisă pentru toți boierii fugari din țara Moldovei. Neconținut, soseau în Suceava, peste graniță, bejenari în chervane grele, brașovenești, ferecate cu lanțuri și înconjurate de feciori călări și înarmați până în dinți. Stăteau o zi-două în Suceava, se închinau la moaștele Sfântului Ioan, se îngrijeau cu de-ale gurii și, apoi, carele greoaie plecau, scârțâind, spre Cernăuți, unde casele marelui vornic Doxachi Hurmuzachi îi găzduiau mai pe toți boierii fără țară. Acolo petreceau **Vasile Alecsandri** cu fratele său Iancu, apoi Domnitorul de mai târziu **Alexandru Cuza**, **Costache Negri**, dimpreună cu două surori ale sale, care erau călugărițe, **Kogălniceanu**, principele **Moruzi**, **George Sion**, cântărețul limbii românești, și alții. În tovărășia acestora mai veni și **Aron Pumnul**, luminătorul Românilor bucovineni, care, rupt de oboseală și slăbit în urma bolii de holeră, de care suferise, numai cu mari greutatea putu trece granița dinspre Moldova, intrând, în puterea nopții, în Cernăuți. Și **George Bariț**, liberat de familia Hurmuzachi din ghearele zbirilor lui Barco, afă refugiu în "sânul lui Avram", după cum numeau surghiuniții casa bătrânului și bunului Doxachi.

În toate diminețile, bătrânul Doxachi Hurmuzachi, îmbrăcat în antiriu și cu giubea, cu fes pe cap și încins cu un șal de mătase, încăleca pe un cal focos, ce juca sub călăreț, și colinda pe la conacurile boierilor pribegi, chemându-i, la cafeaua de dimineață, cu cuvintele poetului **Alecsandri**:

- Voi ce stați în adormire, voi ce stați în nemișcare,
N-auziți prin somnul vostru acel glas triumfător?...

De altfel, nu le mergea rău pribegilor, ci dimpotrivă, după cum ne povestește **Iraclie Porumbescu**, surghiuniții petreceau foarte bine la Cernăuți, numai în banchete și petreceri, de s-au fost speriat Cernăuțenii de galantomia boierilor "valahi".

Alte dăți, mergeau în cete prin grădina publică, cuprinși de după cap și cântând *Marsilieza*, de se uitau trecătorii cu gurile căscate după dânșii.

Pentru că în țară era puțină oaste și n-avea cine să țină ordine în publicul ce părea foarte agitat, se formară gărzi naționale prin toate orașele. În ziua când se răspândi vestea că și Suceava are voie să-și facă o gardă națională de cetățeni, colinda pe ulițele târgului un crainic, însoțit de un toboșar și de un gardist, ce poșteau lumea să intre în gardă. Cetățenii lăsară tejghelele, calupul și acul, și alergară de bună voie în rândurile gardiștilor. Mai ales erau mulți Români și Armeni tineri, care stăteau alături cu bărboșii staroști de isnafuri sau bresle.

Căpitanul întregii gărzi era berarul jidov Fischhoffer, scurt și gras cât o bute. Garda era împărțită în două părți: o parte se deprindea în meșteșugul armelor pe imașul Mirăuților, sub conducerea lui Fischhoffer, cealaltă, în târgul vitelor de lângă Areni, sub ascultarea lui Serafim Cărășel, diacul de la biserica Sfântului Nicolai.

Uniforma gardiștilor era: pantaloni surii de dril, tunică albastră cu parole roșii, adică în culorile țării; pe cap purtau o pălărie mare calabreză, cu un fleonc roș-albastru - ca panaș, și cu numărul companiei. Cei mai mulți aveau săbii și suliți, și numai foarte puțini se procopsiseră și cu o pușcă ruginită sau cu o pereche de pistoale vechi. Pe dealul Tătărașilor, se uneau amândouă companiile și făceau "manevre". La început, îi muștruluia Fischhoffer pe toți gardiștii, dar, mai pe urmă, nu voia să asculte pe Jidov, care nici nu se pricepea la comandă, și, de aceea, îl aleseseră toți, într-un glas, pe Serafim Cărășel căpitan, care cunoștea meșteșugul armelor în fel și formă.

Îndată cum veni diacul la cârmă, puse numaidecât pe gardiști să meargă în pas alergător, spre hazul tuturor, căci fostul căpitan, gras

cum era de-i atârna bărbia peste guler, rămânea totdeauna în urmă, gâfâind. Noaptea, patrolau pe străzile târgului și pe la margini, dar, de cele mai multe ori, se afundau în vreo crâșmă, **La șapte draci** și **La Craiul negru**, unde cinsteau vin de contrabandă, adus din Moldova, și ascultau palavrele lui Serafim Cărășel, care, după cum zicea el, numai în piatră seacă n-a fost.

În Cernăuți, și seminariștii, și liceenii din clasele superioare făceau parte din garda națională a orașului.

Viața în Suceava era foarte neliniștită, mai ales în zilele de târg, Joia și Duminica. Pe piață, la Bărbunc (Bărbunc înseamnă recrutare și vine de la cuvântul nemțesc Werbung), se auzeau cântând muzica, iar lumea năvălea ca la o comedie într-acolo. În mijlocul pieții, se afla masa ofițerului "Bărbuncului", cu o condică lângă dânsul și cu o lădiță plină de bani; mai jos se afla o ladă mare, cu chipie ostășești. Prinprejur juca o roată din cei mai frumoși și mai voinici soldați minunate jocuri de prin țări străine și laudau viața din tabără; nu lipseau nici vivandiere frumoase, care închinau cu plosca plină de vin la toți voluntarii recrutați și se sărutau cu dânșii. Lumea se ferea de Bărbunc ca de foc, dar, totuși, erau unii care cădeau în capcană, căci inimă de piatră să fi avut și tot nu te-ai fi stăpânit când vedeai cum cătanele luau la joc pe cele mai frumoase fete din împrejurime ca să atragă feciori. Iar mulți dintre aceștia aveau drăguțe și nu puteau suferi ca ele să joace cu cătanele cele străine, de aceea se prindeau și ei în joc lângă dânsele. Jucai un joc, două, apoi doi căprari cât bradul te duceau de subsuori, cu vorbe dulci, la o vivandieră, care te cinstea din ploscă și-ți dădea buzele ei subțiri și roșii. Ofițerul îți puneă, pe dinapoi, șapca-n cap și erai, de acum, vrând-nevrând, cătană la împăratul.

Scumpă, însă, era, pe atunci, sărutarea unei guri frumoase, căci doisprezece ani trebuia să duci ranița împărătească în spate, tocmai prin fundul lumii, pe la Beci (Viena) și în Lombardia. De aceea, voluntarii erau bociți de neamurile și de drăguțele lor ca și morții.

În vremea asta, vestita bandă a lui Grigore Vindireu Țiganul zicea să-ți rupă inima, iar feciorii, după ce erau jurați sub steagul cel mare, ce flutura în mijlocul pieții, se cuprindeau de după cap și cântau din gură, însoțiți de plânsul nevestelor și al drăguțelor:

Vino, mândră, pân' la cruce
De vezi Neamțul cum ne duce,
Că ne duce ca pe boi
Și ne tunde ca pe oi,
Ne-aruncă păru-n gunoi,
Vai, săracii, vai de noi!...

Aveau toată dreptatea bieții să se vaiete, căci grea era slujba cătăniei, pe vremile acelea, și cea mai mică greșală o pedepseau Nemții cu "stroiu". Pedepșa asta crudă se aplica în modul următor: pe toloacă sau într-o ogradă, se așezau ostașii, cincizeci sau o sută la număr, în șiraguri, formând o uliță strâmtă. Dinaintea lor țineau, cu stânga, pușca, iar în dreapta avea fiecare câte o nuiă de loză. Cel ce avea să treacă prin "stroii" își dezbrăca trupul de sus până la brâu și pășea de la un capăt la altul al uliței, ca să aibă când să-l croiască fiecare soldat peste spatele gol. Dacă cel pedepsit pășea dintr-un capăt, atunci, în partea opusă, bătea un tambur toba ca să nu se audă strigătele de durere ale osânditului; tot astfel, bătea toba alt toboșar, când osânditul se întorcea.

Drumul încolo și înapoi se numea o "uliță". Cătanele mai bătrâne, care nu erau așa de haine la inimă ca tinerii, rupeau nuiăua de se ținea numai în coajă și, în locul rupt, puneau policarul de la mâna dreaptă, așa că varga se îndoia tare, când loveau pe cel bătut, însă nu-l durea mai deloc. După ce făcea osânditul "ulițele" hotărâte, i se puneau pe spate o prostire înmuiată în slatină, ca să scoată "focul" dintr-însul și ca să nu leșine sau să piardă sânge prea mult.

În mijlocul gălăgiei iscate din pricina "Bărbuncului", se oprea câte o ștafetă cu caii în spume, ce aducea vești din împărăție și de pe câmpul de război din Italia. Se adeverise, în fine, vestea că "craiu" Kossuth se ridicase împotriva împăratului cu oaste, că în țara ungurească e răzmeriță strașnică, iar împăratul e dovedit și Ungurul vrea să intre în țară.

Urmarea a fost că se desrădicară gărzile naționale și se confiscară toate armele, căci peste întreaga țară s-a fost decretat stare de asediu. Era oprit chiar de vândut seceri, topoare și furci, iar oamenii n-aveau voie nici măcar să poarte cuțite lungi de vânătoare pentru spintecat cerbii. De la zece ceasuri, seara, trebuiau să fie toate ușile închise și

lumina din casă stinsă; pe uliți umblau patrulare de cătane, care împrăștiau orice strânsură de oameni, chiar ziua, în amiaza mere. Petrekerile aveau să dureze numai până la miezul nopții și, atunci, încă în prezența mai multor vătăjei. Pașapoartele bejenarilor ce treceau granița în Cordon erau foarte minuțios revizuite. Țăranii care aveau trăsuri trebuiau să meargă la "Voșponi" (Vorspannwagen - care de transport) și să ducă merinde cătanelor. Cei ce se codeau căpătau cătane jecuiți (executori) în casă până ce erau siliți să plece cu carul. Carele acestea erau greoaie și aveau două proțapuri: când se apropia dușmanul dintr-o parte, oamenii desjugau boii și-i puneau la proțapul dindărăt, căci, din pricina drumului celui rău, nu era chip să întorci carul.

Ca din senin, se răspândi, într-o bună dimineață, vestea că oastea împărătească se bate cu "Craiu" lângă granița Bucovinei dinspre Ardeal. De fapt, se lupta colonelul Urban cu insurgenții generalului unguresc Bem. Urban avea puțină oaste, dar vitează, compusă aproape numai din grenadiri și grăniceri români. Despre acești Români vorbește Urban într-o scrisoare către maiorul Wieser, când zice: "Românii sunt oamenii dracului; ei merg ca diavoli". De fapt, așa și era: trupele de Români ale lui Urban făcuseră, într-un singur marș, în aceeași zi, de la Dorna Candrenilor până la Murășenii Bârgaielor, șapte mile nemțești!

Altă dată, se lăți zvonul că colonelul Urban s-ar fi retras dinaintea Ungurilor, care au intrat pe pământul Bucivinei și că au ajuns până la Podul Verde de la Dorna. O spaimă nemaipomenită îi cuprinsese pe cei de la sate; cei mai mulți îngropară averile în zămnice făcute în pământ și ascunseră banii sub cărămizile vetrei, apoi alergară cu puținul avut ce-l puteau duce spre munți. Urban, însă, cu cei 1800 de oameni ai săi și cu puțină artilerie a stat vreo cinci săptămâni, de la sfârșitul iernii anului 1848, la Câmpulung, așteptând ajutoare. După câteva isprăvi militarești, s-a retras mai spre Vama, dar mulți feciori cădeau de lungoare (tifos) și, afară de aceasta, erau lipsiți de veșminte și de mâncare.

Sucevenii stăteau, zi și noapte, pe ruinele cetății, fumau și povesteau, ca oamenii ce n-au de lucru; când se întâmplă ceva strașnic, ei tâlcuiesc în fel și formă orice întâmplare sau veste cât de neînsemnată.

De pe cetate, se auzea, noaptea, când bătea vântul dinspre munți,

cum bubuiău tunurile lângă Prundul Bârgăului și Poiana Stampei; zice-se că omul care avea ochi buni zărea cum se deschide cerul, uneori, ca tăiat de o sârmă de foc.

Din oraș, plecau, noaptea, boierii și neguțătorii cei bogați, încărcând scumpeturile lor pe care brașovenești, ferecate cu lanțuri, și apucau calea spre țara Muscalului, unde era liniște, lăsând acasă numai slugile și odăile pustii. Săracii, însă, care n-aveau ce pierde, rămaseră să-și apere pământul, care, la moarte, avea și așa să le astupe gura cea flămândă.

Dar iată că Muscalul se hotărî să treacă granița cu oastea sa și să-i ajute împăratului. Știrea despre asta venise încă prin Mai 1849, când se porunci ca în toată țara să se strângă provizii de fân, de ovăz, de paie și să se cumpere vite pentru înjunghiere. Mai ales s-au adunat cantități uriașe de rachiu: în Suceava, erau vreo 3000 de vedre de rachiu pentru oștirea muscălească, căci, după cum se știe, cătanele sfintei Rusii sunt bețivani de aceia care-și vând și nevestele pentru rachiu.

În ajunul zilei când aveau să sosească, în Suceava, Muscalii, umbla un pristav pe uliți cu poruncă de la comună ca, a doua zi, să nu treacă trăsurile și oamenii pe calea ce duce spre Tătărași; să se strângă tarabele de pe lângă drumuri, iar plozii să stea acasă, pentru ca să nu cadă în picioarele cailor.

Orașul era bucușit de lume străină, căci, a treia zi, era iarmaroc (bâlciul) și sărbătoare, anume Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, care-i patronul țării și, de aceea, se adunase mulțime de peregrini din țări depărtate. Tocmai de la Zolkiew, din Galiția, veniseră, pe jos și în trăsuri, Rusniaci cu picioarele însângerate de cale; printre aceștia, se amestecau țărani din Maramureș, cu sărici mițoase, Huțani unsuroși, ai căror picioareci păreau însângerați, Lipoveni voinici, în ciudatul lor port de pe atunci, cu pălării înalte cât o cofă și curmate, pe la mijloc, Jidovi șireți și iuți cum e prâsnelul, care amăgeau lumea cu marfă proastă; felurite limbi loveau auzul și nenumărate feluri de porturi ciudate împiestrițau ulițele vechiului oraș. Prin spuza asta de oameni, se furișau, tăcuți ca niște umbre, călugări în rasele lor cafenii, cu fețele smerite și uscate de atâta post și rugăciune, veniți de la mănăstirile din țară și de la Sfântul-Munte. Unii vindeau icoane ce-nchipuiau muncile iadului sau județul

din urmă, alții, iarăși, făceau negoț cu ierburi și cu "lacrămile" Maicii Domnului, ce cresc pe Sfântul Mormânt din Ierusalim.

Oamenii făcuseră greaua și îndelungata cale ca să se vindece la moaștele Sfântului de bolile ce-i chinuiau, să plătească slujbe pentru sănătatea lor și a neamurilor și să ducă cu dânșii câteva crengi verzi, de tei sau de plop, cu care va fi împodobită racla mucenicului. Orașul vuia și se zbătea ca o mare înfuriată, ale cărei ape amenință să iasă din matcă.

Dimineața de 13 Iunie a anului 1849 era frumoasă și senină. Orașenii și străinii se suiră pe ruinele cetății ca să poată zări mai degrabă cele dintâi șiraguri de Muscali, alții, însă, meraseră lângă mărețul pod de peste apa Sucevei, ca să-i vadă mai degrabă.

Era acest pod o minune de meșteșug, cum nu mai afli altul în țara noastră. Deasupra, era acoperit cu draniță, iar pe dealături avea ferești, și o lungime de 300 de pași. Înăuntru, ardeau lămpi, zi și noapte, ca să i se vadă calea călătorului. Meșterul îl clădise numai din lemn de stejar pe căpătâi tare de piatră. Spre apărarea podului de puhoie și de năvala sloiurilor, se făcuseră astfel de întocmiri încât se frângea gheața; credeau oamenii că această puternică clădire, făcută de împărăție în secolul al optsprezecelea, va dura încă veacuri, dar marele puhoi din anul 1803 l-a rupt, în Iunie, la 3 ore după miezul nopții. Un călător străin, V. Batthyani, de la începutul secolului al nouăsprezecelea, scrie că a auzit următoarea poveste despre acest pod minunat. Pe când Bucovina făcea încă parte din Moldova, trăia, în Suceava, un pașă turcesc, care avea o iubită dincolo, peste apa Sucevei, și, când însera, încăleca și trecea apa călare de cea parte. Câteodată, însă, ploua la munte și se umflau apele așa de tare că nu putea trece dincolo, unde-l aștepta iubita lui și, de aceea, a pus să se zidească acel pod.

Într-adevăr, în zori de zi, se înalță departe, pe drumul împărătesc ce vine prin Milișăuți spre Suceava, un nour de colb. Lumea strigă:

- Muscalii! Muscalii!

Lângă Ițcani, se desluși șiragul nesfârșit de Cazaci și de care de transport, ce se apropiau încet, dimpreună cu nenumărații peregrini din Galiția. La apropierea lor, începură să tragă clopotele de la toate bisericile. În Suceava, ferestrele și porțile erau ticsite de oameni; unii

se agătară pe case, pe copaci chiar, ca să poată privi mai bine.

Cazacii, cu chivere înalte, erau îmbrăcați în tunici albastre-întunecate și înarmați cu sulii lungi și cu carabine. Veneau câte opt în rând, călări pe cai sirepi și frumoși cum numai în stepele Donului și ale Volgăi pot crește. Fiecare regiment avea caii numai de o culoare: acum se perindă unul cu cai negri ca noaptea, apoi altul cu roibi, al treilea avea caii albi ca neaua și așa mai departe.

Muscalii erau oameni înalți și voinici, dar îi slujeau ochii lor mici și fețele pătrate, urâte, care erau pline de colb.

Cum intrară în oraș, începură să cânte cântece de război: fiecare companie avea corul ei, iar cântarea se răspândea de la companie la companie, de la regiment la regiment, până spre capătul oștirii, ce nu se zărea din cauza colbului.

După amiază, pe la o jina cea mică, intrară cele din urmă rânduri de Muscali, ce călăreau dinapoia carelor de transport. Pe Tătărași, au întins corturi lângă corturi, de ajungea tabăra lor până în marginea satelor Ipotești și Lisaura. Îndată se ridicară fumuri din tabără, oamenii mișunau încoace și încolo, ducând caii la adăpat de gândeai că vor soarbe toate pâraiele de pe lângă Suceava.

Prima ispravă ce-au făcut-o a fost când s-au slobozit câțiva Cazaci prin lunca Sucevei, unde păștea o cireadă de vite, din care au furat vreo zece: le mânau, călări, la deal, fluturând din săbii. Le-au jupuit de piele și le-au scos măruntaiele, apoi întregi le-au răsturnat în uriașele cazane ce clocoteau și ale căror gropi se mai zăresc și acum pe Tătărași. Înainte de masă, au cinstit fiecare din ei câteva rachiuri din cele 3000 de vedre, ce se aflau în buți uriașe, așezate pe roți înalte. Precum se petreceau credincioșii în ograda mănăstirii pe sub racla Sfântului, așa se petreceau Muscalii pe sub buțile cele mari, din care li se împărțea fiecăruia câte o cinzeacă de rachiu, apoi se duceau la covețile pline de carne și de crupe.

Spre seară, când toca la mănăstire de vecernie, căpătară o parte dintr-înșii voie să meargă prin oraș, ca să se închine la racla cu moaștele mucenicului. Unii se rugau, iar alții târguiau prin oraș rachiu și untdelemn în ulcioare strâmte la gârlici, dar largi la fund. În ulcior, puneau un burete și astfel colindau de la tarabă la tarabă. Dădeau

neguțătorului niște bancnote de schimbat și, dacă n-avea să schimbe, Muscalii turnau rachiul înapoi, megeau în tabără să stoarcă buretele într-un pahar, apoi iar se slobozeau în oraș cu ulciorul.

Despre multe hoții de ale Cazacilor povestesc, și acum, bătrânii; între altele, era și furatul fânului. Țăranii vedeau că se mișcă pe câmp căpițele de fân, nu știau însă de ce. Pricina era că doi cazaci se băgau sub căpiță, ridicau prepeleacul cu fân în sus ca pe-o umbrelă, iar fânul atârna în jos ca o rochie...

Pe la nouă ceasuri, seara, începură pe Tătărași să trâmbițe goarneau strângerea, ca să se adune cătanele de prin crâșme. Orașul vuia mai departe de tânguirile fluierelor și ale flașnetelor, de țipetele comedianților și de strigătele răgușite ale precupeților.

Pe pereții mănăstirii erau lipite lumânări aprinse, ale căror licăriri sfioase se amestecau cu flacăra felinarelor de la tarabe.

Suceava părea scăldată într-o mare de lumină și de fum. În jurul zidurilor mănăstirii, privegheau câțiva păcătoși ce băteau mătanii în colb; un grup de uniați cânta în cor, iar milogii învârteau flașnetele...

A doua zi, după amiază, oștirea muscălească plecă mai departe, ca să se întâlnească, la Humor, cu cealaltă, care apucase calea peste Vicov. Atunci s-au alăturat și restul trupelor lui Urban, din Câmpulung, conduse, acum, de alt ofițer.

(Ion GRĂMADĂ - *Din Bucovina de altă dată*,
Biblioteca societății "Steaua")